

BESLUT

2020-09-21 Dnr: 20/00114

SAKEN

Himalaya – granne med molnen, del 1, 3 och 4, Kunskapskanalen (UR), 2019-12-25, 2020-01-08 och 2020-01-15, program om Tibet; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmen fälls. De strider mot kravet på opartiskhet.

FÖRELÄGGANDE

Sveriges Utbildningsradio AB ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

PROGRAMMEN

Programserien handlade om Tibet och presenterades av tre programledare som besökte området. A som arbetar som biolog och som uppgav sig vara fascinerad av människans förhållande till naturen, B som arbetar som antropolog och C som uppgav sig älska teknik. Varje program inleddes med att flera bilder visade de tre programledarna i Tibet samtidigt som B sa bland annat följande sades (enligt svensk översättningstext).

Det är en av de mest extrema bebodda platserna på jorden. [...] För dem som bor i Tibet är det här så nära himmelriket på jorden man kommer. Det är en av världens högst belägna bebodda platser. Hur är det att leva här? [...] Hur har tibetanerna lyckats överleva och frodas i det här extrema klimatet? Vi träffar ett folk som lägger stor vikt vid ritualer och gamla traditioner och hittar ett modernt Tibet, som formas av byggnationer och innovationer. I ett års tid har vi rest i Tibets innersta [...] och till de människor som bor på världens högsta platå.

Del 1, den 25 december 2019

I det aktuella avsnittet, som kallades ”Grödorna och människorna”, fokuserade de tre programledarna på landets basföda, korn. I avsnittets inledning sades bland annat följande av B (enligt svensk översättningstext).

Jag fick höra att den som vill förstå Tibet måste förstå korn. [...] Korn är centralt i tibetanernas liv och identitet. Lantbruk, religion och samhälle länkas samman av den enkla grödan. I sydvästra Kina ligger det autonoma Tibet. [...] I dag färdas jag 150 km från den autonoma regionens huvudstad Lhasa till byn Jiuhe.

I avsnittet berättade B om, och deltog i flera traditionella skörderitualer. C anlände till Tibet och försökte anpassa sig till den höga höjden. A försökte ta reda på när Tibet befolkades och hur relationen till korn sett ut historiskt. Vid ett tillfälle när B pratade med en lantbrukare om lantbruket berättade han om hur praktiskt det var att sälja korn på en marknad med ett förutbestämt fast pris på grödan. Vidare berättade B att det tack vare ny teknik nu endast tog ett par dagar att skörda.

Del 3, den 8 januari 2020

Programmet påannonserades av en speakerröst enligt följande.

Och så var det det där med anpassningsförmåga. Vi ska till de som bor i Tibet.

Programmet, som hade namnet ”Framtiden”, inleddes sedan med att följande sades (enligt svensk översättningstext).

(C) – Den här gången ser jag hur byggnationer förändrar det moderna Tibet. [...] (A) – Nya vägar sprider sig på platån [---]. (B) – Byggnationer förvandlar den autonoma regionen Tibet i Kina. Arkitekter och ingenjörer vill skapa en framtid som är både bekväm och praktisk. Den här nybyggnationen är mest påtaglig i huvudstaden Lhasa. För att se vart staden är på väg måste man först förstå dess förflutna. En byggnad dominerar stadssilhuetten. Det här är Potalapalatset.

B visades sedan runt i Potalapalatset av en arkitekt som bland annat berättade om ingenjörskonsten. B sa också bland annat följande (enligt svensk översättningstext).

Tibet ligger i ett av världens mest geologiskt instabila områden. 2015 dödade en stor jordbävning tusentals människor i Himalayaregionen bland annat 27 personer i Kina.

Senare i programmet reste C till en byggnadsplats för en järnväg som ska förbinda Lhasa med Chengdu i Kinas Sichuan-provins. Grafik visade hur järnvägslinjen skulle komma att gå och bland annat sades följande (enligt svensk översättningstext).

(C) – Från gammalt till nytt. Jag färdas ungefär 400 km från Lhasa till Nyingchi i östra Tibet. [...] I den vackra naturen finns ett av Kinas största och svåraste byggprojekt någonsin. [---] Med moderna metoder förändrar chefsingenjören [namn chefsingenjör] livet för vanliga tibetaner. (Chefsingenjör) – Järnvägen byggs på högre höjd och i svårare terräng än någon annanstans i Kina. [---] Järnvägen kommer att få stor betydelse och Tibets folk har längtat efter den.

C berättade därefter om vad som krävdes rent arkitektoniskt för att kunna bygga järnvägen. A å sin sida besökte ett kraftverk varefter B berättade om vikten av kulturarv och att ett stort statsfinansierat projekt för tillfället pågår för att renovera Tibets kloster. B berättade vidare om ett särskilt kloster, hur det reflekterar det mångkulturella Tibet och om hur renoveringen av det går till. Mot slutet av programmet besökte C ett nybyggt hotell och berättade om byggnaden och ingenjörskonsten. B berättade om och besökte en nybyggd teater. Programmet avslutades med att bland annat följande sades av B (enligt svensk översättningstext).

Tibet rusar in i 2000-talet och byggena visar vägen. Från ambitiösa nya järnvägar över berg och dalar till nya vägar som förbinder städer och byar. När det här stora landet moderniseras upptäcker ingenjörerna nya sätt att använda naturens krafter på. Som historien har visat är Tibets ingenjörskonst legendarisk. Den här kunskapen hjälper till att forma Tibets framtid.

Del 4, den 15 januari 2020

Programmet påannonserades av en speakerröst enligt följande.

Först ska vi här i Kunskapskanalen besöka Himalaya, och Tibet.

I programmet, som hade titeln ”Tro i vardagen”, fokuserade de tre programledarna på kultur och religion. B berättade om religionen bon och om hur buddhismen uppstod för ungefär 1400 år sedan. B och C fokuserade sedan på heliga målningar och hur dessa tillverkas. Vid flera gånger berättades om hur religionen finns närvarande i alla tibetaners liv och i alla delar av naturen. A å sin sida fokuserade på traditionell läkekonst och besökte en klinik. A besökte också en fabrik där traditionella läkemedel tillverkas.

Efter varje avsnitt av programmen visades i bild eftertexter där det bland annat gick att läsa ”For CICC”, ”For CCTV9”, ”For Discovery Networks Asia-Pacific” och ”For Meridian Line Films”.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anför sammanfattningsvis följande.

Programmen var ensidigt vinklade som kinesisk propaganda och tog inte upp den verkliga situationen i det av Kina ockuperade Tibet, där det tibetanska folket lever under förtryck. Platsnamnen var kinesiska och inte tibetanska. Enbart positiva aspekter av utvecklingen på ”världens tak” lyftes fram. Inga negativa konsekvenser togs upp, detta då CCTV, ett kinesiskt statligt informationsorgan, ligger bakom produktionen. Då ett program som är så klart propaganda visas måste det följas av kommentarer eller diskussion med experter på mänskliga rättigheter i Tibet. Det är sedan länge känt att den kinesiska regimen genomför omskolningsläger till den kommunistiska doktrinen, att regimen fängslar, torterar, nyttjar yrkesförbud samt utestänger barn, vars föräldrar anklagats för separatism, från skolgång. Invånarna har inte yttrande- eller religionsfrihet, delar av befolkningen lever i reservat, polisstationer inrättas på kloster för att styra och kontrollera klostren. Folk försvinner, skolbarn uppmanas att inte besöka kloster på sina lov och om de gör det kommer det att bli noterat. Programmen visade en helt felaktig bild av verkligheten och var stötande för tibetaner. En anmälare ifrågasätter också att programmet visade Potalapalatset utan att nämna Dalai Lama.

Några anmälare riktar sammanfattningsvis följande kritik specifikt mot det program som sändes den 8 januari 2020.

I programmet utelämnades information om att exploateringen i Tibet görs för att berika kineser och regimen. Det saknades en kommentar gällande Tibets politiska ställning och det uppgavs vid flera tillfällen, utan förklaring, att Tibet är en autonom region i Kina. Det var otvetydigt om järnvägsbygget görs för tibetanerna eller för att öka Kinas inflytande.

Granskningsnämnden har mot bakgrund av anmälningarna granskat del 1, 3 och 4 av programserien *Himalaya – granne med molnen* som sändes den 25 december 2019 och den 8 och 15 januari 2020 i Kunskapskanalen (UR).

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) har getts möjlighet att yttra sig över om programmen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet. UR anför i huvudsak följande.

Den inköpta programserien *Himalaya – granne med molnen* handlade om tre programledare som reste runt i Tibet och träffade olika invånare för att ta reda på vad det är som gör ”världens tak” till en speciell plats att leva på. I fem avsnitt fick tittaren följa en naturforskare, en antropolog och en australisk forskare och ingenjör.

UR har i uppdrag att, utöver utbildningsprogram även tillhandahålla ett utbud av folkbildningsprogram. En del av detta uppdrag är att tillhandahålla program som öppnar ögonen och ger nya perspektiv. Aktuell programserie var tänkt som en reseskildring, såväl som att upplysa och belysa naturfenomen och den tekniska utvecklingen i ett svårtillgängligt och intressant område, så som Tibet är.

UR blev dock medvetet om, efter att programserien sänts, att programserien saknar väsentlig information, i enlighet med flera anmälares framförda kritik, vilket innebär att serien inte uppfyller de krav på saklighet som UR kräver av sin verksamhet. Den bristande sakligheten kunde enligt UR även påverka seriens opartiskhet. Efter en förnyad publicistisk bedömning valde UR därför att avpublicera programmen från UR Play strax efter att alla avsnitt sänts.

AKTUELL BESTÄMMELSE

UR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i tv (14 § i sändningstillståndet).

Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

De tre avsnitt i programserien som granskningsnämnden prövar i detta beslut fokuserade på traditioner, kultur, natur samt teknik och innovation. I avsnitten framställdes livet i Tibet för tibetaner på ett synnerligen positivt sätt.

Anmälarna vänder sig mot att flera aspekter, bland annat att tibetaner utsätts för politisk repression så som begränsad yttrande- och religionsfrihet, utelämnades i programmen. Flera anmälare har också anfört att programmen utgjorde kinesisk propaganda och att kinesiska CCTV ligger bakom produktionen. Även UR har uppgett i sitt yttrande att programserien inte uppfyller de krav på saklighet som krävs. Den bristande sakligheten kunde enligt UR även påverka seriens opartiskhet och UR har därför valt att inte längre tillhandahålla serien på UR Play.

Nämnden anser att avsaknaden av en mer balanserad och heltäckande bild av hur det är att leva i Tibet innebär att programmen var ensidiga, med beaktande av de aspekter som togs upp. Någon introduktion till tittarna om vem som stod bakom produktionen förekom inte. Avsaknaden av en tydlig programpresentation som gjorde utgångspunkten tydlig för publiken innebär att sändningarna strider mot kravet på opartiskhet. Eventuella saklighetsbrister får tillskrivas den påtalade partiskheten.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Erik Fichtelius efter föredragning av David Claesson.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

David Claesson